

VAN MÜZESİ'NDE BULUNAN URARTU BRONZ ÇİNGIRAKLARI

Dr. Alpaslan CEYLAN*

Çingirakların kullanımıyla ilgili ilk veriler M.Ö. II. bin yıla dayanmaktadır. Bu dönemde form olarak küçük olan çingiraklar, M.Ö. I. bin yılda daha büyük ve gelişmiş örnekleriyle karşımıza çıkmaktadır¹. Mısır, Suriye, Güneybatı İran ve Mezopotamya'daki M.Ö. I. bin yıla ait mezarlarda ve yerleşim alanlarında çok sayıda çingirak bulunmuştur². Ancak M.Ö. I. bin yılın ilk yarısında Doğu Anadolu, Kafkasya ve Kuzeybatı İran bölgelerinde egemenliğini sürdüren Urartu Krallığının yayılım alanında ortaya çıkarılan bronz çingirak sayısı, yukarıda sözünü ettiğimiz bölgelerde bulunan çingirak sayısından çok daha fazladır³. Urartu Krallığında, atın yaygın kullanımı sonucu, diğer koşum takımları gibi çingiraklar da çok fazla sayıda üretilmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi çok geniş bir yayılım alanı bulan çingiraklar, yöresel kullanım farklılıkları da göstermiştir. Örneğin, İran'daki çingirakların ses çıkarma işlevlerinin yanı sıra, büyü gücü ve kötü ruhları kovma gibi niteliği de bulunmaktadır⁴. Luristan Bölgesi'nde ele geçirilen tunç levha üzerindeki kabartmada, koşan bir boğanın boynuzunda çingirak asılıdır⁵. Yani burada çingiraklı boğa kabartmasıyla mitolojik bir sahne yaratılmak istenmiştir. Yine çingiraklar Sialk ve Ziviye'deki mağaralarda at koşum takımlarında, Samos'ta ise dini törenlerde kullanılmıştır⁶. Ayrıca Mısır'da tanrıya adak olarak sunulan çingirakın yanında, üzeri rölyefli bir çingirak daha bulunmuştur ki, bunun koruyucu özelliğinin de var olduğu anlaşılmaktadır⁷. Asur duvar resimlerindeki atların koşum takımlarında süsleyici bir öge olarak kullanılan çingiraklara, Persopolis kabartmalarında da rastlanılmaktadır⁸.

Urartu çingiraklarıyla ilgili bilgileri, bize Assur kralı III. Tiglath Pileser'e ait bir kabartma vermektedir⁹. Bu kabartmanın üzerindeki sahnede, Urartulu düşmana ait atın boynunun altında bir çingirak bulunmaktadır. Ayrıca Urartu tunç

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi.

¹ Calmayer RfA III, 430.; Calmayer 1969, 111 vd.; Belli 1977, 206.

² Moorey 1971, 137 vd.; Calmayer RfA III, 430.; Belli 1977, 206.

³ Morgan 1889, 125.; Möbius 1938, 158 vd.; Wiesner 1965, 1092 vd.; Taşyürek 1975, res. 37, 47, 49, 53.; Urartu 1976, lev. 8.; Belli 1977, 198 vdd.

⁴ Wiesner 1965, 1092 vd.

⁵ Belli 1977, 206.

⁶ Jantzen 1972, 80 vdd.

⁷ Calmayer RfA III, 428 vdd.

⁸ Olmstead 1923, res. 150, 154, 155, 156, 171.; Parrot 1961, res. 108, 118, 119, 345.; Potratz Afo XVI, 1-2.; Calmeyer 1974, AM I, N. F. 7, res. 2.; Godard 1950, res. 83, 87.; Schmidt 1953, lev. 35, 37 B, 39 B, 41, 43 B, 52.; Geniş kaynakça için bk., Belli 1977, 207, dipnot 112, 113.

⁹ Barnett-Falkner 1962, lev. 64.

kemerleri üzerindeki atların, Pegassos ve mitolojik hayvan betimlemelerinin boyunları altında veya gerdan kısımlarının üzerinde asılı bulunan nesnelerin, çok büyük olasılıkla çingirak olduğu sanılmaktadır¹⁰. At yetiştiriciliğine ve atlara çok ayrıcalıklı önem veren Urartular'ın at koşum takımlarında çingırağı bir süsleyici öge olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.

Kafkasya'da zengin define buluntuları¹¹ arasında ele geçirilen çingiraklar ile Urartu çingirakları arasında gerek biçim ve gerekse bezeme stili yönünden çok yakın benzerlikler bulunmaktadır. Kafkasya ve Urartu Bölgesi'nden batı da, Ege Dünyasına çok sayıda çingırağın ihraç edildiği sanılmaktadır¹².

Çok farklı biçimler gösteren çingirakları daha iyi tarihleyebilmemiz için, özellikle yazıtlı çingirakları esas aldık ve sınıflandırmayı bunlara göre yaptık. Bugüne değin üzerinde çivi yazısı bulunan çingirakların en eskisi, şimdilik Urartu Kralı Menua (M.Ö. 810-786) dönemine aittir. Ne yazık ki Menua'dan önceki döneme ait çingirakların olup olmadığını şimdilik bilemiyoruz. Özellikle diğer at koşum takımları gibi, çingirakların da mezarlarda kaçak kazı yapan insanlar tarafından ele geçirilmesi, kesin tarihlenebilirliğini güçleştirmektedir.

Bronz Çingirak: 1

Yükseklik: 7,4 cm.

Ağız Genişliği: 4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 9.18.82 (Çizim 1, Resim 1).

Tunçtan içi boş döküm tekniğinde yapılan çingırağın, gövdeyle beraber dökülen tutamak kısmı yuvarlaktır. Bu çingirak aşırı derecede oksitlenmiş olmasına rağmen günümüze sağlam olarak ulaşmıştır. Çan biçimli olan çingırağın gövdesi, yivlerle üç kısma ayrılmıştır. Gövdenin üst kısmında, diğer çingiraklarda görmediğimiz, içe basık ince bir yiv daha bulunmaktadır. Çingirak kalıbının çok iyi hazırlandığı anlaşılmaktadır. Çingırağın içerisinde, ses çıkaran dili çingırağa tutturmak için bir demir çubuk kullanılmıştır. Çingirak dilinin tutturulduğu bu demir çubuk, çingırağın üst seviyesinde ve tutamağın altında, karşılıklı açılan birer küçük delikten geçirilmiş ve uç kısımları yukarı doğru kıvrılarak sabitleştirilmiştir. Demirden yapılan askı tutamak, bronzla kıyasla aşırı derecede oksitlenmiştir. Gövdenin orta kısmına bir yivle geçilmektedir. Bu kısımda yer alan 3-4 adet pencere boşluğu dikdörtgen biçimlidir. Pencerelemin hemen altında yer alan yiv ile gövdenin alt kısmına ulaşılır. Alt kısımda oluşturulan pencereler, üst sıradaki pencerelerin çaprazına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Bu biçimiyle çingirak, daha sonra inceleyeceğimiz çingiraklarla farklılık göstermektedir. Pencere biçimli boşlukların süs ögesinden çok, çıkan sesi dışarıya daha iyi verebilmek için açıldığı sanılmaktadır. Çingırağın alt, ağız kısmı da bir yivle tamamlanmıştır. Çivi yazılı ve benzer biçimli çingirakların yardımıyla bu çingırağın M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu anlaşılmaktadır¹³.

Çizim 1

¹⁰ Taşyürek 1975, res. 47, 49, 53.; Tarhan-Sevin 1975, 45 vdd.

¹¹ Morgan 1889, 125, res. 104-105.; Möbius 1938, 158 vd., lev. 66 F.

¹² Özellikle Samos'ta ele geçirilen ve M.Ö.700-500 yılları arasına tarihlenen bir çok çingırağın Urartu yada Kafkasya bölgesinden ihraç edildiği kabul edilmektedir. Bk., Belli 1977, 207 vd.; Muscarella 1978, 41, 44, 61 vdd.

¹³ Benzer örnekleri için bk., Merhav 1991, res.57-58.; Berghe-Meyer 1983, no. 77.

Bronz Çingirak: 2

Yükseklik: 9,4 cm.

Ağız Genişliği: 4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 74.2.9 (Çizim 2, Resim 2).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirak, çizgi-kazıma tekniği ile bezenmiştir. Bu çingirağın bundan önceki iki çingirağa kıyasla daha uzun olduğu görülmektedir. Aşırı derecede oksitlenen çingirağın gövde kısmının üçte ikisi kırılmıştır. Gövdeyle birlikte dökülen yuvarlak biçimli tutamağın içi boştur. Tutamağın altındaki gövde kısmı dört yivle üç bölüme ayrılmıştır. Boynu oluşturan ilk kısımda kazıma tekniğiyle yapılmış uzun ve dikdörtgen biçimli damla motifleri görülmektedir. Askı tutamağı için karşılıklı olarak boş bırakılan delikler, işlemlerin üzerine gelmiştir. Bu delikten geçirilen askı tutamağının çingirak üzerinde kalan parçası ise oksitlenmiştir. Gövdenin üst kısmında bırakılan pencere boşluğu dikdörtgen biçimindedir. Gövdenin alt kısmında bırakılan pencere boşluğu ise daha çok kare biçimindedir. Çingirağın ağız kısmını çevreleyen bir yiv bulunmaktadır. Benzer biçimli çingiraklara göre, bunun M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu anlaşılmaktadır¹⁴.

Çizim 2

¹⁴ Benzer örnekleri için bk. Merhav 1991, 95, res. 57-58-59.; Daha geç dönem örnekleri Samos'ta görülmektedir, Muscarella 1978, fig. 1.; Berghe-Meyer 1983, no: 77.

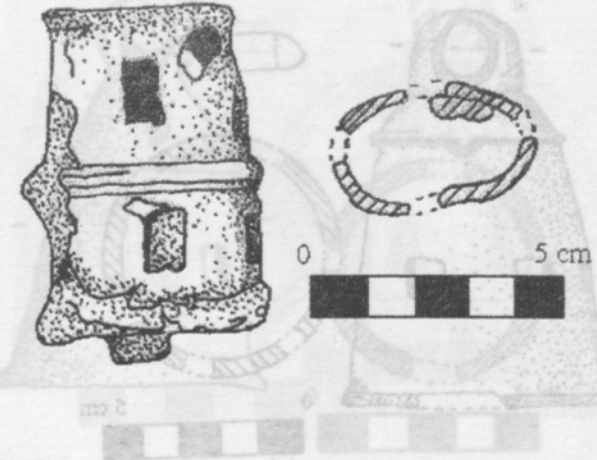
Bronz Çingirak: 3

Yükseklik: 6,4 cm. (Mevcut Durumu)

Ağız Genişliği: 4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 9.19.82 (Çizim 3, Resim 3).

Tunçtan içi boş döküm tekniğinde yapılan çingirağın tutamak ve boyun kısmı kırılmıştır. Gövdenin üst kısmında bir yiv bulunmaktadır. Yivin hemen altında demir askı tutamağının perçinlendiği delik ve içine geçirilerek perçinlenen askı tutamağının bir parçası oksitlenmiş bir biçimde görülmektedir. Gövdenin üst kısmında bırakılan pencereler dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin orta kısmında bulunan yiv, gövdeyi iki kısma ayırmaktadır. Bu yivin alt kısmında, yine dikdörtgen pencere boşlukları bulunmaktadır. Çingirağın ağız kısmı tekrar bir yivle tamamlanmıştır. Çingirağın in-situ olarak bulunan demir dili tunca göre daha çok oksitlenmiştir. Çingirağın çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır¹⁵.

Çizim 3

¹⁵ Merhav 1991, 95, res. 57-58-59.; Berghe-Meyer 1983, no: 77.

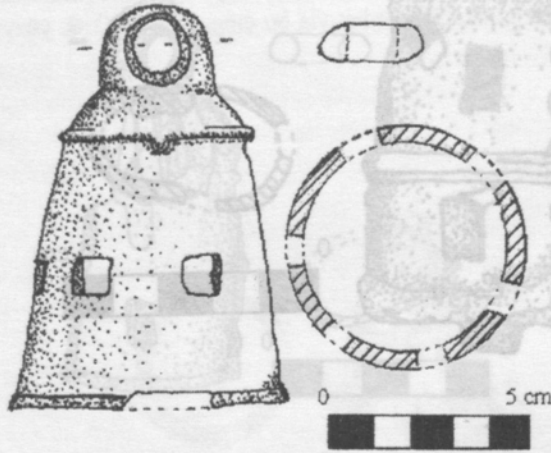
Bronz Çingirak: 4

Yükseklik: 10,2 cm.

Ağız Genişliği: 6,2 cm.

Van Müzesi Envanter No: 23.21.77 (Çizim 4, Resim 4).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirakın tutamak kısmı gövdenin bir parçasıdır. Bu çingirakın yüksekliği diğerlerine göre daha fazladır. Çan biçimli çingirakın boyun kısmında bir yiv bulunmaktadır. Bu yivin hemen alt kısmında çingirakın askı tutamağının yerleştirilmesi için karşılıklı açılan iki delik bulunmaktadır. Demir dili tutmaya yarayan askı tutamağının da demirden olması nedeniyle oksitlenmiş olduğu görülmektedir. Gövde kısmı düz ve sadedir. Alta doğru genişleyen gövde de döküm sırasında boş bırakılan kare biçimli pencereler bulunmaktadır. Pencereler, çingiraka bezeme özelliği katmasının yanı sıra daha iyi ses çıkarmalarını da sağlamaktadır. Günümüze oldukça sağlam ulaşan çingirakın ağız kısmında 6 cm. genişliğinde bir kırık bulunmaktadır. Çingirakın ağız kısmını yine diğer bir çok çingirakta gördüğümüz gibi bir yiv ile çerçevelemektedir. Çingirakın büyük bir olasılıkla M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır¹⁶.

Çizim 4

¹⁶ Benzer çingiraklar için bk., Piotrovsky 1970, res. 58.; Piotrovsky 1969, res. 75.

Bronz Çingirak: 5

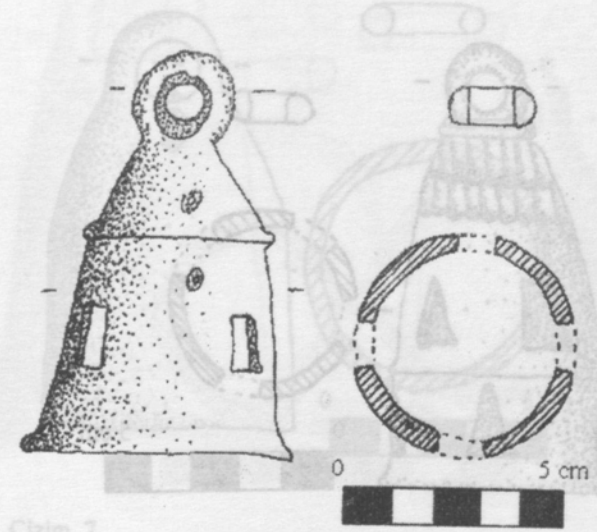
Yükseklik: 9 cm.

Ağız Genişliği: 4,8 cm.

Van Müzesi Envanter No: 55.5.76 (Çizim 5, Resim 5).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirakın tutamağı gövdenin bir parçasıdır. Gövde kısmı düz ve sadedir. Günümüze oldukça sağlam ulaşan çan biçimli olan çingirakın boyun kısmında bir yiv bulunmaktadır. Bu yiv boyun ile gövdeyi birbirinden ayırmaktadır. Askı tutamağı için karşılıklı olarak boş bırakılan iki delik bulunmaktadır. Çingiraktaki bu delikler bir önceki çingirakın aksine yivin üst kısmına açılmıştır. Deliklerden geçirilen demir askı tutamağının oksitlenmiş olduğu görülmektedir. Bu çingirakta açılan pencereler dikdörtgen biçimlidir. Alt ağız kısmını çevreleyen yiv ise daha kalın olarak yapılmıştır.

Bu yapısı ile bir önceki çingirakla aynı özelliği gösteren çingirakın, M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır¹⁷.

Çizim 5

¹⁷ Benzer çingiraklar için bk. Piotrovsky 1970 res. 58.; Piotrovsky 1969, res. 75.

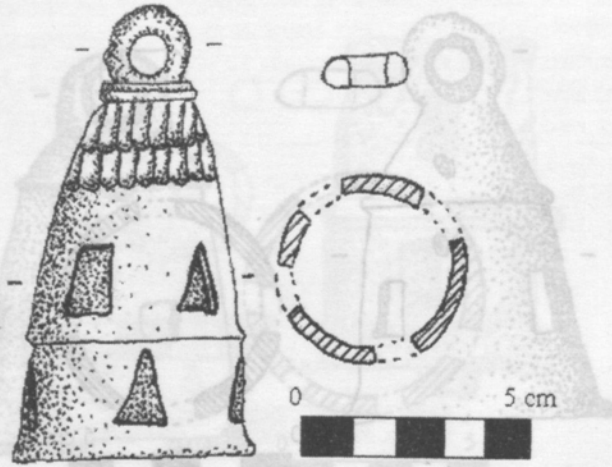
Bronz Çingirak: 6

Yükseklik: 9,8 cm.

Ağız Genişliği: 4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 38.1.76 (Çizim 6, Resim 6).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çizgi-kazıma tekniğiyle bezenmiştir. Gövdeyle bütün olarak dökülen tutamak, yuvarlaktır. Tutamağın alt kısmında iki yiv peş peşe yapılmıştır. Çan biçimli gövdenin üst kısmında kazıma tekniği ile üst üste dikdörtgen biçimli damla motifleri yapılmıştır. Süslemelerin alt kısmında açılan pencereler, diğer çingirakların gövdelerinde rastlamadığımız şekilde, üçgen ve dikdörtgen biçimlidir. Gövdenin alt kısmına doğru tekrar bir yiv yapılarak gövde iki kısma ayrılmıştır. Gövdenin alt kısmında bırakılan pencerelerde yine üçgen ve dikdörtgen biçimlidirler. Gerek boyun kısmındaki damla motifler ve gerekse gövde kısmında bulunan çeşitli pencere tiplerinin bir arada denendiği çingirak olması nedeniyle önem kazanmaktadır. Çingirakın çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır¹⁸.

Çizim 6

¹⁸ Merhav 1991, 95, res. 57, 58, 59.

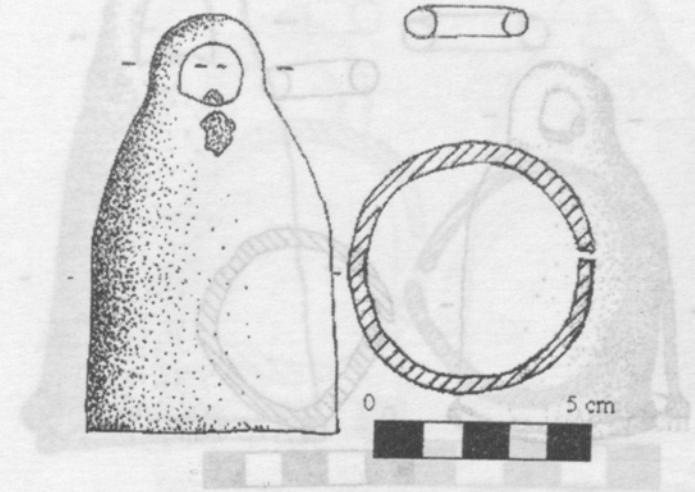
Bronz Çingirak: 7

Yükseklik: 9,4 cm.

Ağız Genişliği: 5,6 cm.

Van Müzesi Envanter No: 20.1.92 (Çizim 7, Resim 7).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak, gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Çingirakın çıkardığı sesi dışa daha iyi yansıtılması için, diğer çingiraklarda gördüğümüz pencere biçimli boşluğun yerine, bu sefer gövdenin yan kısmına, çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Askı tutamağı için yanlara açılan deliklerden geçirilen tutamağın uçları diğer çingirakların aksine aşağı doğru kıvrılmıştır. Askı tutamak demir olduğu için aşırı derecede oksitlenmiştir. Çingirakın çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır¹⁹.

Çizim 7

¹⁹ Yazıtlı olan benzeri için bk., Kellner 1987, 22, Taf.24,1; Kellner 1991, 16, Abb. 9.; Merhav 1991, 95, res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 65.

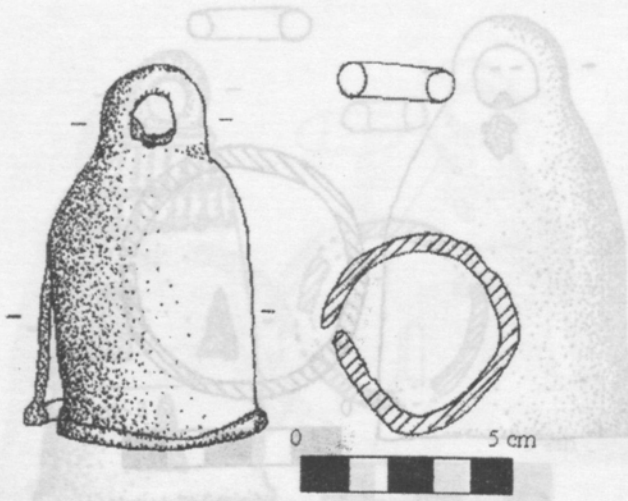
Bronz Çingirak: 8

Yükseklik: 9 cm.

Ağız Genişliği: 5,8 cm.

Van Müzesi Envanter No: 13.52.98 (Çizim 8, Resim 8).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövdenin tepe kısmında bir boşluk bırakılmış ve buradan geçirilen demir tutamak ile çingirağın dili tutturulmuştur. Dilin düşmemesi için tutamak, çingirağın üst kısmına perçinlenmiştir. Tutamak teli demir olması nedeni ile çingiraktan çok daha fazla oksitlenmiştir. Çingirağın gövde kısmında herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Benzerlerinde gördüğümüz gibi, bu çingirağın da gövdesinde çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Yine diğer çingiraklarda olduğu gibi ağız kısmı bir yivle tamamlanmıştır. Çingirak, ağız kısmında kısmen bir eğiklik olmasına rağmen formunu koruyarak günümüze ulaşmıştır. Çingirağın çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.²⁰

Çizim 8

²⁰ Benzeri için bk. Kellner 1987, 22, Taf. 24, 1.; Kellner 1991, 16 Abb. 9.; Merhav 1991, 88, res.45, 95, res. 60.;

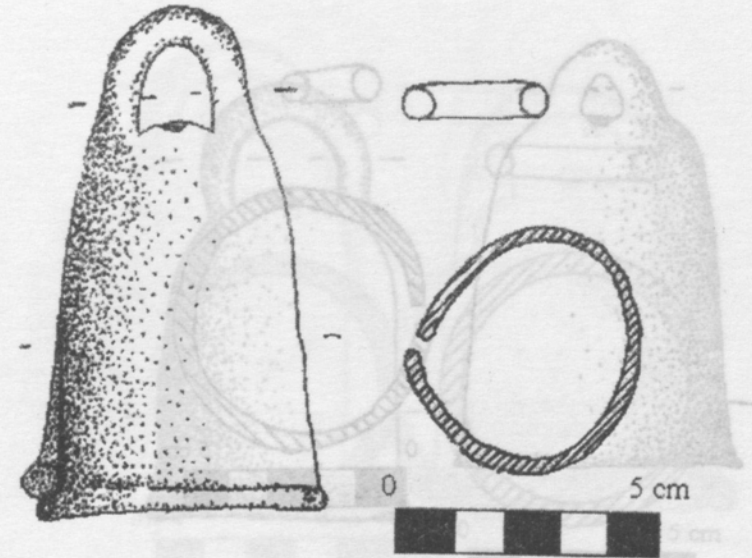
Bronz Çingirak: 9

Yükseklik: 9,2 cm.

Ağız Genişliği: 4,4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 2.112.78 (Çizim 9, Resim 9).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılmış olan çingirak, çan biçimindedir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövdenin tepe kısmında boş bırakılan bir delik bulunmaktadır. Demir dili tutmak için yapılan bu askı tutamağının düşmüş olduğu görülmektedir. Gövde de herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi gövdeye çizgi biçiminde dikey bir boşluk bırakılmıştır. Ancak bu çingirağımızda ki çizgi boşluk daha geniştir. Çingirağın ağız kısmı da önce ki çingiraklarda olduğu gibi bir yivle tamamlanmıştır. Çingirak, aşırı derecede oksitlenmesine rağmen, günümüze kadar kırılmadan ulaşabilmiştir. Çingirağın çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.²¹

Çizim 9

²¹ Benzeri için bk. Kellner 1987, 22, Taf.24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res. 45, 95 res. 60.

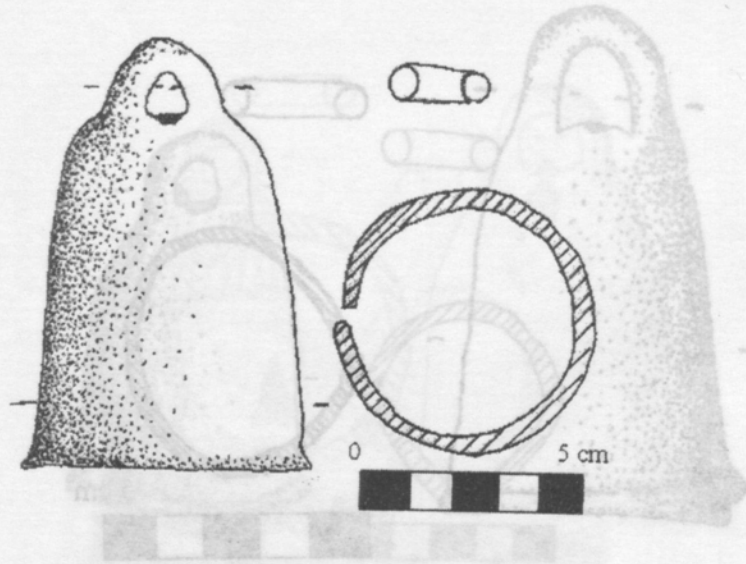
Bronz Çingirak: 10

Yükseklik: 9,4 cm.

Ağız Genişliği: 5,8 cm.

Van Müzesi Envanter No: 13.51.98 (Çizim 10, Resim 10).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövdenin tepesine boş bırakılan delikten geçirilen askı tutamağı çingırağa perçinlenmiştir. Gövdenin yanlarına açılan iki delik daha bulunmaktadır. Bu deliklerden de askı tutamağı demir tel geçirilmektedir. Yanlardan geçirilen askı tutamağının uçları da çingırağa perçinlenmiştir. Gövde de her hangi bir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi gövdeye çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Çingirakın ağız kısmı benzerleri gibi bir yivle tamamlanmıştır. Aşırı derecede oksitlendiği görülen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Çingirak benzerleri gibi, çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²².

Çizim 10

²² Benzeri için bk. Kellner 1987, 22, Taf.24, 1.; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88 res.45., 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 72.

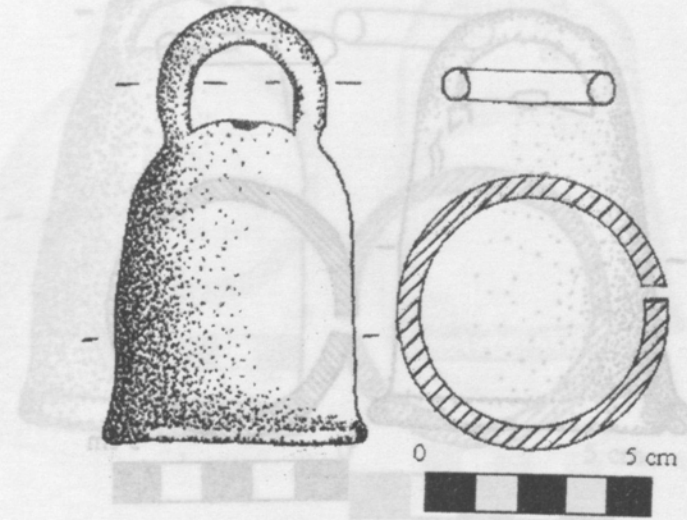
Bronz Çingirak: 11

Yükseklik: 9,7 cm.

Ağız Genişliği: 4,2 cm.

Van Müzesi Envanter No: 2.111.78 (Çizim 11, Resim 11).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Gövdeyle bütün olarak dökülen tutamak, benzer çingirakların tutamaklarına göre daha büyüktür. Gövdenin tepesinde demir tutamak için boş bırakılan bir delik bulunmaktadır. Yalnızca tepeden demir tutamakla tutturulan dillerin bu çingirakta da görüldüğü gibi düşmüş oldukları anlaşılmaktadır. Gövde kısmında herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmayan çingirakın ağız kısmı bir yivle tamamlanmıştır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi gövdeye çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Kısmen oksitlenen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi, bu çingirakta çok büyük bir olasılıkla 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²³.

Çizim 11

²³ Benzeri için bk., Kellner 1987,22, Taf.24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res. 45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 65.

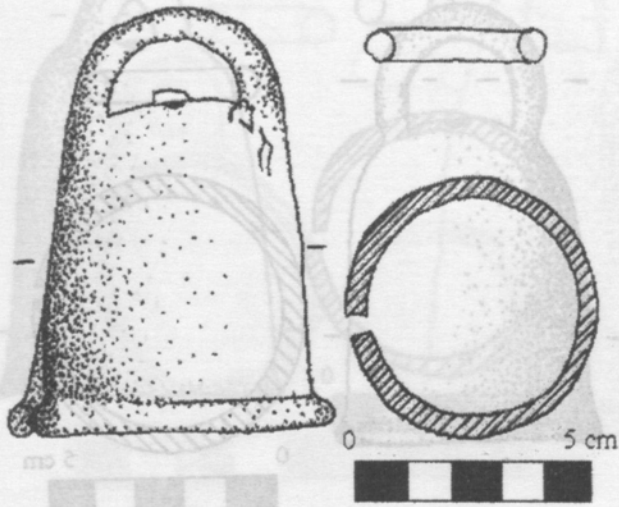
Bronz Çingirak: 12

Yükseklik: 8,8 cm.

Ağız Genişliği: 3,4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 23.2.96 (Çizim 12, Resim 12).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Gövdeyle bütün olarak dökülen tutamak, benzerlerine göre daha yayvandır. Gövdenin tepesinde, demir tutamağın geçirilmesi için boş bir delik bırakılmıştır. Çingirakta bu boşluktan geçirilen demir tutamağın bulunduğu ve aşırı derecede oksitlendiği anlaşılmaktadır. Gövdede herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmayan çingirağın ağız kısmı yivle tamamlanmıştır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi gövdede çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Kısmen oksitlenen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Benzer çingiraklarda da görüldüğü gibi bu çingirakta, büyük bir olasılıkla M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²⁴.

Çizim 12

²⁴ Benzeri için bk., Kellner 1987, 22, Taf. 24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res.45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 65.

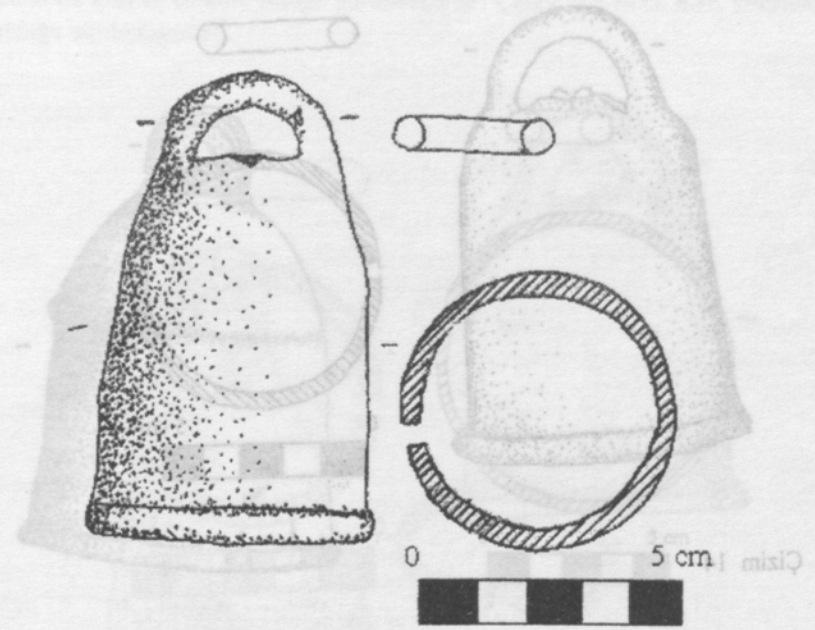
Bronz Çingirak: 13

Yükseklik : 9,6 cm.

Ağız Genişliği: 3,2 cm.

Van Müzesi Envanter No: 23.3.96 (Çizim 13, Resim 13).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövdenin tepesinde demir tutamağın geçirilmesi için boş bir delik bırakılmıştır. Çingirağın gövdesinde herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Ağız kısmı bir yivle tamamlanmıştır. Benzer çingiraklarda olduğu gibi gövdede çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Çok az oksitlenen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Benzer çingiraklarda da olduğu gibi bu çingirakta, büyük bir olasılıkla M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²⁵.

Çizim 13

²⁵ Benzeri için bk., Kellner 1987, 22, Taf.24, 1; Kellner 1991,16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res.45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 67.

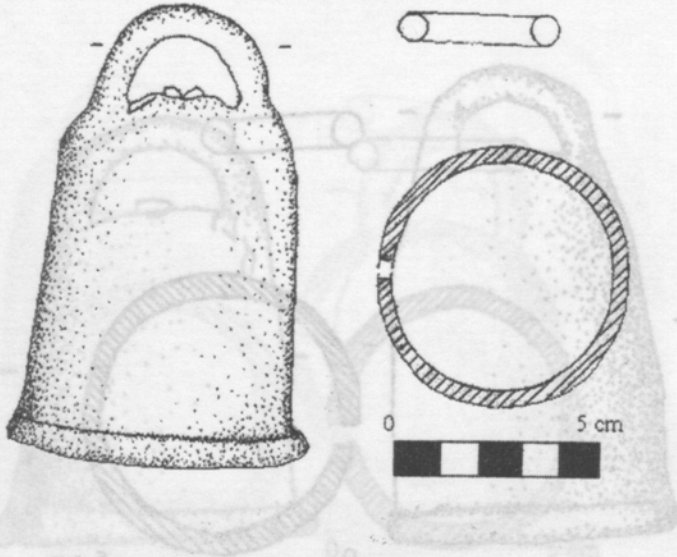
Bronz Çingirak: 14

Yükseklik: 11 cm.

Ağız Genişliği: 6 cm.

Van Müzesi Envanter No: 3.9.98 (Çizim 14, Resim 14).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövde kısmında herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmayan çingirağın ağız kısmı bir yivle tamamlanmıştır. Benzer çingiraklarla aynı özelliği gösteren gövde de çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Kısmen oksitlenen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Çingirağın büyük bir olasılıkla M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²⁶.

Çizim 14

²⁶ Benzeri için bk. Kellner 1987, 22, Taf. 24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res.45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 65.

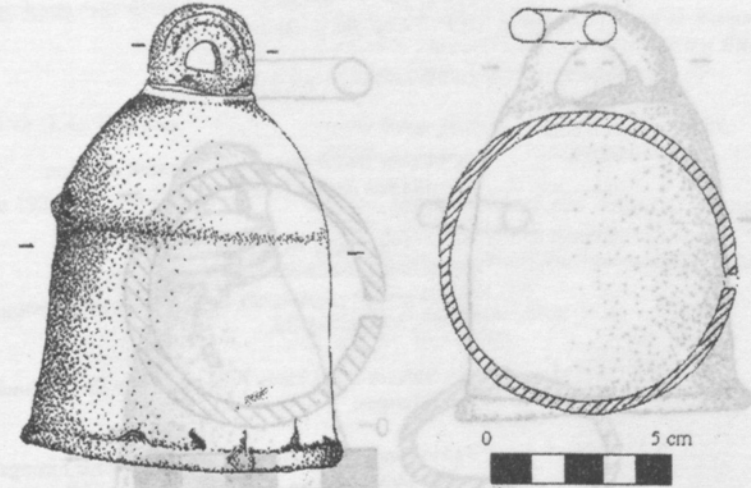
Bronz Çingirak: 15

Yükseklik: 12,8 cm.

Ağız Genişliği: 9,2 cm.

Van Müzesi Envanter No: 20.20.92 (Çizim 15, Resim 15).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Gövdeyle bütün olarak dökülen tutamak benzerlerine göre daha küçüktür. Çingirak çan biçimli benzerlerine oranla daha büyük ve daha geniştir. Van Müzesinde şu anda en büyük çingirağı oluşturmaktadır. Çingirağın tutamak kısmı gövdeden iki yiv ile ayrılmaktadır. Gövdenin tepesinde askı tutamağının geçtiği delik bulunmaktadır. Çingirağın gövdesini iki kısma ayıran ince bir yiv de vardır. Gövde de herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmamaktadır. Çingirağın ağız kısmı benzerlerinde olduğu gibi bir yivle tamamlanmıştır. Gövde kısmında çizgi biçimli dikey bir boşluk bırakılmıştır. Çingirak, aşırı derecede oksitlenmesine rağmen günümüze kadar kırılmadan gelmiştir. Benzer çingiraklarda görüldüğü gibi bu çingirakta, büyük bir olasılıkla M.Ö. 8. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²⁷.

Çizim 15

²⁷ Benzeri için bk., Kellner 1987, 22, Taf. 24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res.45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 64.

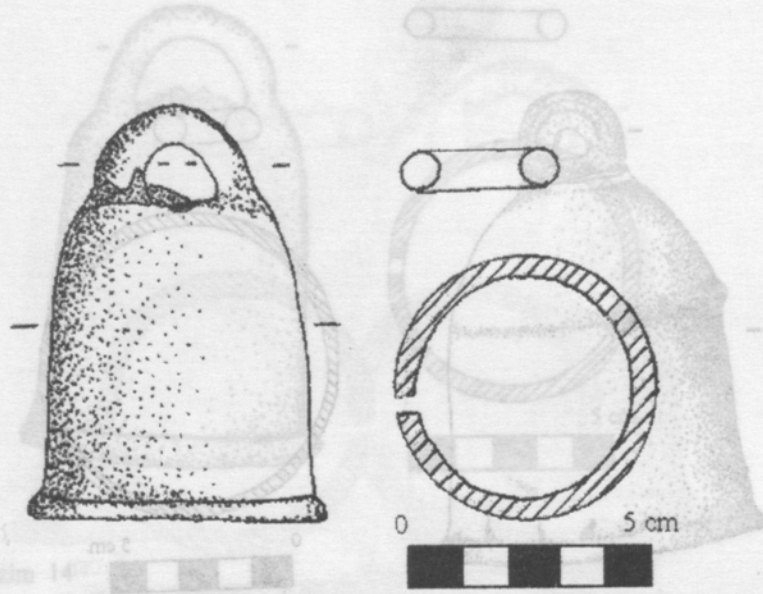
Bronz Çingirak: 16

Yükseklik: 8,4 cm.

Ağız Genişliği: 3,4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 2.1.80 (Çizim 16, Resim16).

Tunçtan içi boş döküm tekniğiyle yapılan çingirak, çan biçimlidir. Tutamak gövdeyle bütün olarak dökülmüştür. Gövdenin tepesinde demir tutamak için boş bırakılan bir delik bulunmaktadır. Gövdesinde herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmayan çingirakın ağız kısmı bir yivle tamamlanmıştır. Benzer çingirakların aksine bu çingirakta sesin daha iyi çıkmasını sağlamak ve süsleme amaçlı yapılan çizgi biçimli dikey boşluk görülmemektedir. Kısmen oksitlenen çingirak kırılmadan günümüze ulaşmıştır. Benzer çingiraklarda görüldüğü gibi bu çingirakın da, M.Ö. 8.yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır²⁸.

Çizim 16

²⁸ Benzeri için bk. Kellner 1987, 22, Taf. 24, 1; Kellner 1991, 16 Abb. 9; Merhav 1991, 88, res.45, 95 res. 60.; Berghe-Meyer 1983, no. 65.

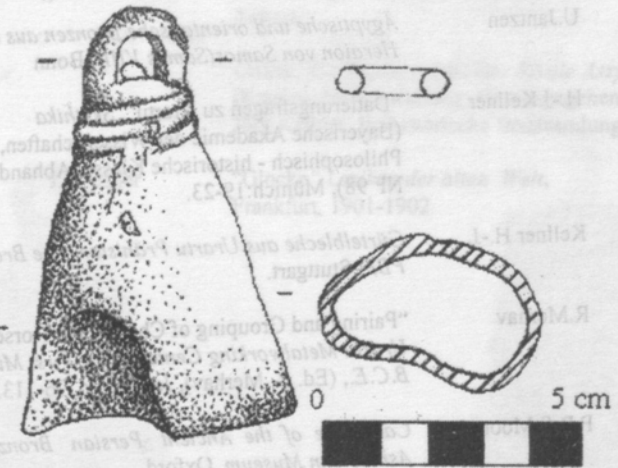
Bronz Çingirak: 17

Yükseklik: 8,2 cm.

Ağız Genişliği: 4,4 cm.

Van Müzesi Envanter No: 23.4.96 (Çizim 17, Resim 17).

Tunçtan içi boş döküm tekniği ile yapılan çingirakın tutamak kısmı gövdenin bir parçasıdır. Boyun kısmında bulunan üç yiv boyun ile gövdeyi birbirinden ayırmaktadır. Çingirakın demir dilini tutmak için karşılıklı olarak yanlara boş bırakılan iki delikten geçirilen demir askı bulunmaktadır. Yanlarda ki bu delikler boyun kısmında bulunan yivlerin üzerine gelmiştir. Ayrıca gövdenin tepe kısmında döküm sırasında bir delik daha bırakılmış olduğu görülmektedir. Bu delikten geçirilen demir telin, yanlardan geçirilen askı tutamağına üstten yardımcı olduğu sanılmaktadır. Yapılan bu işlem, ağır olan demir dilin çok uzun süre ses çıkarma işlevini yerine getirmesini sağlamaktadır. Ancak dil ve askı tutamakları demir oldukları için tunca göre daha çok oksitlenmişlerdir. Herhangi bir süsleme veya yazıt bulunmayan gövde, etek kısmına doğru genişlemektedir. Çingirakın etek kısmının da kısmen ezilmiş olduğu görülmektedir. Çingirakın M.Ö. 8.-7. yüzyıllara ait olduğu sanılmaktadır²⁹.

Çizim 17

²⁹ Merhav 1991, 95, res. 61.; Berghe-Meyer 1983, no. 68.

KAYNAKÇA VE KISATMALAR

AfO		<i>Archiv für Orientforschung</i>
AMI.N.F.		Archäologische Mittellungen <i>Iran</i> , Neue Folge
Barnett-Falkner	R.D.Barnett - M.Falkner	<i>The Sculptures of Assurnasir-apli II (883-859 B.C.), Tiglath Pileser III (745-727 B.C.), Esarhaddon(681-669 B.C.) from the Central and South-West Palaces at Nimrut</i> , London.
Belli	O.Belli	"Van Bölge Müzesindeki Çivi Yazılı Urartu Tunç Eserleri", <i>Anadolu Araştırmaları IV-V</i> , 177-226.
Berghe-Meyer	L.V.Berghe - L.D.Meyer	<i>Urartu, een vergeten cultuur uit het bergland Armenia</i> , Gent.
Calmayer	P.Calmayer	"Glocke". <i>Reallexikon für Assyrioloji III</i> . Berlin, 427-431.
Calmayer	P.Calmayer	<i>Datierbare Bronzen aus Luristan und Kirmanshah</i> , Berlin.
Calmayer	P.Calmayer	"Zur Genese altiranischer Motive II. Der Leere Wagen (Tafel 10-17)" <i>Arkeologische Mitteilungen aus Iran N.F 7, Eng. Bd. 1</i> , Berlin, 49-77. .
Godard	A.Godard	<i>Le tre'sor de Ziwiyé</i> , Haarlem.
Jantzen	U.Jantzen	<i>Ägyptische und orientalische Bronzen aus dem Heraion von Samos(Samos VIII)</i> , Bonn
Kellner	H.-J.Kellner	"Datierungsfragen zu Urartu", <i>Skythika</i> (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch - historische Klasse, Abhandlungen NF 98), München:19-23.
Kellner	Kellner H.-J.	<i>Gürtelbleche aus Urartu Prähistorische Bronzefunde PBF</i> , Stuttgart.
Merhav	R.Merhav	"Pairing and Grouping of Chariot and Horse Fittings", <i>Urartu Metalworking Center in the First Millennium B.C.E.</i> , (Ed. R. Merhav), Jerusalem, 96-113.
Moorey	P.R.S.Moorey	<i>Catalogue of the Ancient Persian Bronzes in Ashmolean Museum</i> , Oxford.
Morgan	J.de.Morgan	<i>Mission Scientifique Au Caucase</i> , Paris.
Möbius	H.Möbius	"Kaukasische Glocken in Samos", <i>Marburgen Studies</i> , Darmstadt, 156-166.

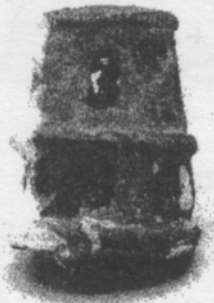
Muscarella	O.W. Muscarella	"Urartian Bells and Samos" <i>The Journal of Ancient Near Eastern Society of Colombia University</i> , 10, 61-72.
Olmstead	A.T.Olmstead	<i>History of Assyria</i> , Chicago.
Parrot	A.Parrot	<i>Assur</i> , München.
Piotrovsky	B.B.Piotrovsky	<i>Urartu</i> , Geneve.
Piotrovsky	B.B.Piotrovsky	<i>Karmir Blur</i> , Leningrad
Potratz	H.A.Potratz	"Die Pferdgebisse des zwischenstrom Ländischen Raumes" <i>Archiv für Orientforschung XIV</i> , 1-39, (1941-1944), Berlin-Graz
RfA		<i>Reallexion für Assyriologie</i>
Schmidt	E.F.Schmidt	<i>Persepolis I</i> , Chicago,
Tarhan-Sevin	M.T.Tarhan-V.Sevin	"İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Urartu Bronz At-Koşum Parçaları", <i>İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi 6</i> , 45-56.
Taşyürek O.A.	Taşyürek	<i>Adana Bölge Müzesindeki Urartu Kemerleri</i> , Ankara.
Urartu		<i>Urartu, Ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens</i> . (Katalog der Ausstellung; Herausgegeben von Hans-Jörg Kellner, Prähistorische Staatsammlung, München).
Wiesner	J.Wiesner	"Glocke" <i>Lexikon der alten Welt</i> , Frankfurt, 1901-1902.

Resim 1

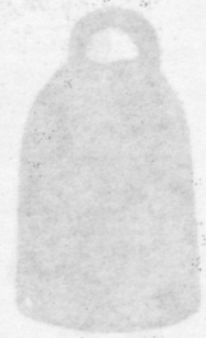
Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 7

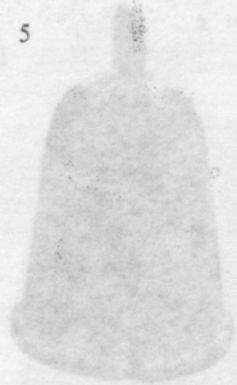
Resim 8

Resim 5

Resim 6

Resim 9

Resim 7

20 1 92

Resim 4

Resim 8

13 52 98

Resim 9

2 172 94

Resim 6

24

Resim 10

13 15 31

Resim 13

Resim 14

Resim 11

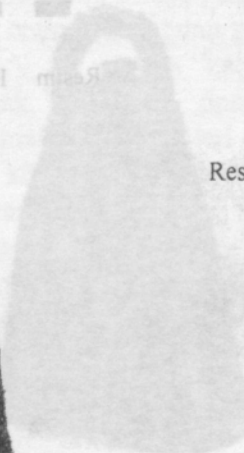
2 117 78

Resim 12

Resim 17

13 2 96

Resim 14

Resim 12

25

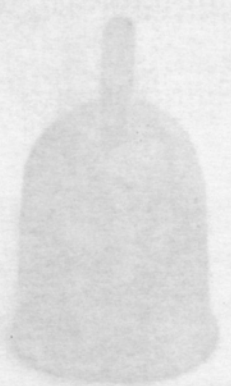

Resim 13

23.3.96

Resim 14

Resim 15

Resim 12

26

ERZURUM OVASI'NDA ÖNEMLİ

Resim 16

Resim 17

Cinis Höyük Erzurum kuzeybatısında, Kandilli köyünün kuzeybatı ucunda, Karaz köyünün 4 km güneybatısında (bugünkü Ortıabat) yer almaktadır. 1940 yılından itibaren bölgede yapılan arastırılmalarda ilk Tunç Çağına ait Karaz, Pulur, Güzelova, Çiğdemli Höyük, Alınbaşak, Beşiktepe, Bulamaç, Değirmenli Höyük, Küçükçay, Çöğender, Tilkitepe, Alaca, Aşık Höyük gibi merkezler tespit edilmiştir (Harita 1). Pulur, Güzelova ve Çiğdemli Höyükte kazılar yapılmıştır. Sos Höyük'te ise kazı çalışmaları halen devam etmektedir. Ancak bölgedeki birçok höyük gibi fazla ayrıntılı olarak araştırılmayan Cinis Höyük (Harita 2), her geçen gün biraz daha tahrip edilmektedir. Örneğin daha önce yapılmış araştırmalarda verilen ölçülerini sürekli tahribatı yüzünden günümüzde ki ölçülere hiç uymamaktadır. Yapılan kaçak kazılar sonucunda Erzurum Müzesi'ne getirilen çanak çömlek parçaları ile insan yüzü kutsal ocak parçaları bu höyüğün bölgede ki Karaz Kültürü'nü en iyi yansıtan Pulur, Karaz, Güzelova ve Sos Höyük kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu yazımızın amacı, Cinis Höyük'te yapılan kaçak kazılarda ele geçirilen malzemeleri tanıtmak ve bölgenin önemli höyüğünün tahribatının önlenmesini sağlamak için halkı uyarılmaktır.

Cinis Höyük, köyün kuzeybatısında yer almaktadır (Resim 1-2). Bizim yaptığımız araştırmalar sırasında höyüğün, 40x45 metre ölçülerinde bir alanı kaplı olduğunu tespit ettik. Höyüğün çevresini sarmal duvarlar çevrelediğinden söz etmekte ve bu duvarın Azerbaycan'daki benzerlik tapınağına değinmektedir². Araştırmalar sırasında

¹ Atatürk Üniversitesi Erzurum Şehir Bilimler Fakültesi Tarih Anabilim Dalı, Erzurum.
² Köşay-Turfan 1959, 349 vd.; Köşay 1964; Köşay-Vary 1967; Sagona-Erkmen 1996, 27 vd.; Sagona-Erkmen 1998, 31 vd.; 23.4.96, 329 vdd.; Yüzyerli 1998, 105 vd.; Köşay 1999, 105 vd.; Güneri 1987, 45 vd.; Yakar 1995, 301 vd.
³ Erzurum Müze Müdürü Sayın Mustafa Erkmen'e höyüğü kurtarmak için yaptığımız çalışmalarından ve malzede bulunan höyükle ilgili eserleri değerlendirmemizdeki izninden dolayı teşekkür etmeyi bir borç bilirim.
⁴ Güneri 1984, 160 vdd.